

232250

ERZURUM İSPİRLİ
KADIZÂDE MEHMED ÂRİF EFENDİ ve
ÖMER EFENDİ SEMPOZYUMU

(2-4 MAYIS 2014 ERZURUM)

-TEBLİĞLER-

EDİTÖR
PROF. DR. ÖMER KARA

ERZURUM - 2014

Kadıızâde Mehmed Efendi'nin Şeceresi ve Terekesi

Prof. Dr. Hacı Ömer ÖZDEN

Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

Kadıızâde'nin Şeceresi

Kadıızâde Mehmed Ârif Efendi, İspir Kadılığı yapan babasından dolayı Kadıızâde lakabıyla tanınmıştır. Bildirimizde yer alan şecerede, Kadıızâde Mehmed Ârif Efendi'nin, kendisinden sonraki aile fertlerinin bir tablosu yer almakta olup, gerek şecerenin orijinali (Resim 1), gerekse aileyle ilgili bilgiler, Kadıızâde'nin yedinci kuşak kız torunlarından Mesure Mutaf'ın oğlu sekizinci kuşak torun, kaynak kişi Ziyaeddin Mutaf'tan (Resim 7'de yer alan ilk resim) derlenerek alınmıştır. Orijinal olan şecere, yine Ziyaeddin Mutaf'ın verdiği bilgilerle tarafımdan eklenerek geliştirilmiş ve günümüz alfabesine kazandırılmıştır. (Resim 2)

Bildirimize konu olan Kadıızâde Mehmed Ârif Efendi'nin babası İspir kadısı Kadı Mehmed Efendi'nin buraya nereden geldiği, aile tarafından bilinmemektedir.

Kadıızâde Mehmed Ârif Efendi'nin Penbe, Naile ve Mehmed Efendi isimli üç çocuğu olmuş, Kadıızâde sülalesinin bireyleri, bunlardan Mehmed Efendi'nin soyundan gelmektedir. Mehmed Efendi'nin Arif ve Reşid isimli iki çocuğu olmuştur. Benim bu şecereyi ve aileyle ilgili bilgileri derlediğim kaynak kişi de Ârif Efendi'den devam eden kola mensuptur.

Şecerede, Kadıızâde'nin Reşid isimli evladından gelen aile bireyleri Seyfeddin ve Raif isimli iki çocuğundan Raif yoluyla devam etmekte ve elimizdeki şecerede (şecere resminde de görüldüğü gibi) fazla bir isim görülmemektedir. Bunun sebebi, şecereyi yazanların Arif kolundan gelenlerce yapılmış olması ve kaynak kişiye göre Reşid koluyla olan irtibatlarının kesilmiş olmasıdır.

Kadıızâde Mehmed Ârif Efendi'nin torunu Ârif'den Sabit, Sadık, Şerif, Memiş ve Ethem isimli beş erkek evladı olmuş, bunlardan Sabit isimli oğlunun çocuğu olmamış, Sadık isimli çocuğundan Salih adlı bir oğlu olmuş, onun da Dursun isminde bir çocuğu olmuş ve bundan sonra bu koldan gelen olmamıştır.

Şerif adındaki oğlundan Ali ve Kamil isimli beşinci kuşak iki torunu olmuş, Kamil'den de Şakir adlı torunuyla onun da Mesut isimli bir çocuğu olmuştur. Bu ailenin de buradan sonra devam etmediği şecereden anlaşılmaktadır.

Ethem isimli dördüncü kuşak torunun şecerede ismi okunamayan bir oğlu olmuş, ondan Abdullah ve Abdullah'tan da Kamil, Fehim ve Ethem isimli altıncı kuşak torunları olmuştur. Fehim isimli torunundan Ekrem Kadioğlu ile Senihe isimli sekizinci kuşak torunlar ve Ekrem Kadioğlu'ndan da Ömer, Faruk ve Yıldız isimli dokuzuncu kuşak torunlar olmuştur.

Ârif Efendi'nin dördüncü oğlu olan Memiş Efendi'nin Sabit, Sadık, Abdullah (Arif) ve Ahmet isimli dört çocuğu olmuştur.

Memiş Efendi'nin Sabit isimli oğlundan Şükriye adında bir torunu olmuştur. Memiş Efendi'nin üçüncü oğlu olan Abdullah ya da Ârif'ten (isim kağıdın katlı yerine geldiği için tam okunamıyor) de Kadızâde'nin altıncı kuşak torunları Şevki ve Casim, Şevki'den de yedinci kuşak torunları Nurettin, Selahattin ve Müşika Hanım olmuş. Selahattin isimli torundan Muhittin ve Semahattin Egemen isimli sekizinci kuşak torunlar olmuştur; bunların çocukları da şecereden görülebilir.

Bildirimizin kaynak kişinin de mensubu olduğu beşinci kuşak torun Sadık Efendi'nin İffet, Mehmet, Ali Galip ve Nuri isimli altıncı kuşağı oluşturan çocukları olmuştur. Ali Galip Bey'in (Resim 3) çocuğu olmamıştır; onun kardeşi Albay Mehmet Bey'in (Resim 10) ise Ruhi, Baki, Neriman, Perihan ve Necla isimli çocukları olmuştur. Bunların da çocukları şecerede görülmektedir.

Beşinci kuşak torunlardan Nuri Bey'in de Sıtkı ve Mesure isimli iki çocuğu olmuştur. Sıtkı ya da ailede yaygın olan ismiyle Sıddık Köni, Kayseri'ye yerleşip burada evlenmiş ve çocukları Sungur, Mustafa, Fatma, Zühre ve Esmâ olmuştur.

Mesure Hanım ise Mehmet Mutaf ile evlenmiş ve Ziyaeddin, Yılmaz, Güngör, Mesude, Senal, Emrullah ve Lutfullah isimli çocukları olmuştur. Bunlar, sekizinci kuşakta yer alan ve kız evlattan olma torunlarıdır.

Kadızâde'nin bugün hayatta olan torunları, sekizinci göbek (kuşak) torunları ve bunların çocuklarıdır. Kadızâde'nin de hangi yıl Erzurum'a geldiği bilinmiyor. Ancak menkul ve gayr-ı menkul mal varlığını vakfettiği ve vakıflara devrettiği resmi kayıtlı vakfiyeden biliniyormuş.

Mal Varlığı

Kadızâde'nin torunlarından Mesure Mutaf'ın oğlu Ziyaettin Mutaf'ın verdiği bilgilere göre Kadızâde'nin vakfettiği mülkler, Erzurum şehir merkezi, Öznü Köyü ve

İspir'de bulunmaktadır. Bu gayri menkulleri şöyle sıralayabiliriz.

- 1- Erzurum Gölbaşı çarşısında han,
- 2- Aşağı Yoncalık Şeyhler Mahallesi, Kadioğlu Sokak'ta büyük bir bahçe ve bahçe içindeki evler,
- 3- Öznü Köyü'nde arazi ve
- 4- İspir Kerap ve Ahpirik'te bağlar.

Bunların kaynak kişi tarafından anlatımı şöyledir:

1- Han, Trabzon limanından yüklenen emtianın, deve katarlarıyla Erzurum bağlantısıyla Uzakdoğu'ya nakliyesinde önemli bir durak noktasıymış. Han, 40 odasıyla hem nakliyesi yöneten insanlar için otel hizmeti vermiş hem de müştemilatındaki ahırlar vs.yle develer, eşekler ve atlara barınma imkanı sağlamıştır. Hanın iç avlusunda bir çeşme, çarşıya bakan ön kısmında bir fırın ve dükkanları varmış. Sivas'ta memuriyet yapan Kadızâde'nin torunlarından Ali Galip Bey (Resim 3), 1942 yılında ailenin diğer fertlerinin de muvafakatını alarak mâil-i inhidam olan yani eskimeye yıkılmaya yüz tutmuş olan hanı yıktırılmış, kereste ve taşı satılmış ve Vakıflar Genel Müdürlüğü nezdinde bankaya yatırılmıştır. O zamanki Erzurum Vakıflar müdürü Tevfik Tekeli imiş. Hanın arsası o yıllarda Balkaya Kömür Şirketi'ne kiraya verilmiş. Şimdilerde atıl vaziyette olup araçların park ettiği bir arsa halindedir. Dükkanlar ise halen kiraya vermeye devam edilmektedir.

2- Merkez'e bağlı Öznü Köyü'ndeki arazi Kadızâde'nin torunlarından Ekrem Kadioğlu'na kalmıştır ve onun çocuklarının uhdesindedir.

3- İspir'e bağlı Kerap ve Ahpirik köylerinde bulunan bağlar, 1943 yılına kadar ürün karşılığı kiraya verilirmiş. Ekim ayı sonları veya Kasım başlarında atlara yüklenen meyveler Erzurum'a getirilip Kadızâde'nin torunları arasında paylaştırılmış.1943'den bu yana ise para karşılığı kiraya vermeye devam ediliyormuş. Ayrıca yine İspir'deki bir köyde (Köşk veya Köş köyü) bulunan bağlarının da sonradan yol yapımı için devlete verildiği yine Ziyaeddin Mutaf'tan öğrenilmiştir.

İspir'de bulunan medreseler, Kadızâde'nin torunlarından Ali Galip Bey tarafından muvafakat verilerek Milli Eğitime devredilmiştir.

4- Evler, Şeyhler Mahallesi, Yenikapı semti Kadioğlu sokakta bulunmaktaydı. 2003-2004 yılına kadar bazı tadilatlar ile ayakta durmayı başaran bu evler, vakfın mütevellilerinden biri tarafından hazine arama maksadıyla söktürülmüş ve daha sonra da kooperatif Usûlüyle çok katlı apartman yaptırılmak istenmişse de Vakıflar tarafından buna engel olunmuştur.

Kadıızâde'nin kendi adıyla anılan Şeyhler Mahallesi, Yenikapı semti Kadıoğlu sokaktaki konak ve evlerinde bazı olaylar yaşanmış olduğu rivâyet edilmektedir. Evlerde oturan torunları tarafından, bu evlerde zaman zaman görmedikleri bazı varlıklar tarafından bazı hadiseler cereyan ettiği efsane halinde anlatılmaktadır.

Rivâyete göre Kadıızâde Mehmed Efendi, bir arkadaşıyla, ertesi gün şafak vaktinde Mermer Hamamı'ndan huddam (hizmetçi) almak için (Kuloğlu Mahallesi'nde bulunan İsmetpaşa İlkokulu'nun yeri eskiden hamammış) buluşmak üzere sözleşmişler. Sözleşildiği gibi şafak vakti hamamın kapısına varan iki arkadaştan diğeri kapı açılır açılmaz kaybolmuş. Kadıızâde ise epey bir sıkıntıdan sonra üç huddam alarak evine dönmüş ve bunları hizmetinde çalıştırmış. Arkadaşının yakınları o zati hamamın göbek taşında baygın vaziyette bulup evlerine getirmişler.

Bu evlerde yaşayanlar, aradan geçen bu kadar zamanda evlerde olağanüstü bazı olaylara tanık olmuşlardır. Geceleri yattıktan sonra kapıların kendiliğinden açılıp kapandığını gördüklerini, mutfak tarafından dibekte kahve dövülür gibi sesler geldiğini duyduklarını, sabah uyandıklarında bazı giysilerinin yerinde bulunmadığını, birkaç gün sonra ya aynı yerde ya da diğer evlerden birinde bulunduğu şahit olduklarını anlatmışlardır.

Eskiden evlerde ocaklarla ısınılır, gece olunca da ocaktaki közler mangala alınır-mış ki gece boyunca üşümeden uyunabilsin. İşte Kadıızâde'nin evlerinde de aynı şey yapıldığında kapı açılır, kimin geldiği görülemez ve mangala üflenerek söndürülür-müş. Evlere elektrik çekildikten sonra da her yerde elektrik varken, ışıkların kendiliklerinden sönüp yandığı müşahede edilirmiş. Evde yatılı misafir olduğunda derhal uykuya geçemeyenler de bu durumlara şahit olur ve korkarlarmış. Ertesi gün bunları anlattıkları için de rivâyet halinde anlatılır dururmuş.

Buna Batı literatüründe Demonoloji denilmektedir ve cin-şeytan gibi görünmeyen varlıklarla ilgili bir bilgi türüdür. Kadıızâde'nin bu konuda *Kıladetü'l-Mercân* adlı bir kitabının bulunması, onun bu bilgi türünden haberdar olduğunu göstermektedir ve bu durum, evlerle ilgili anlatılan hikâyelerle belki bağlantılı olabilir diye düşünüyorum.

Vakfın Şartnamesi

Vakıf, Kadıızâde'nin erkek çocuklarının torunlarından ehil olan birinin marifetiyle yönetilmektedir. Yılsonunda mahkeme tarafından tespit edilen gelirler, mütevellî başkanınca hesaplanıp vakıfnamede yazılı olan medreselerde okuyan ihtiyaç sahibi talebelere belirlenmiş miktarlarda dağıtılmış; hapishanelerde bulunanlara bişi ve helva yapıp gönderilirmiş; kurban kesildiğinde dağıtılmış. Vakfedilen medreseler

ve diğer mülklerdeki onarımlar ve tüm giderlerden sonra kalanlar ise galle fazlası olarak evlatlar arasında taksim edilirmiş. Müteveli olmadığı zamanlarda ise bu görevi Vakıflar idaresi kendisine de % 10 pay alarak yerine getirmiş.

Evlerde oturma da yine vakıfnameye göre olurdu. Erkek evlatların çocukları bu evlerde oturma hakkına sahiplerdi. Bu erkek evladın kızı da oturabilir, ama kız evladın çocukları, bu haktan yararlanamazdı. Bilgileri derlediğim rahmetli teyzem Şefika Mutaf'ın beyi Ziyaettin Mutaf'ın annesi Measure Mutaf, hayatta olduğu müddet içinde bu evlerde çocuklarıyla birlikte oturmuşlardı. Onun vefatından sonra, çocukları, kız evlat çocukları oldukları için, vakfın evlerinden ve gelirlerinden artık yararlanamamaktadırlar. Oysa Measure Mutaf'ın erkek kardeşi Sıtkı (Sıddık) Köni'nin çocukları Kayseri'de ikamet ettikleri halde bu haklardan yararlanmaktadırlar.

Kadızâde'nin Kitapları

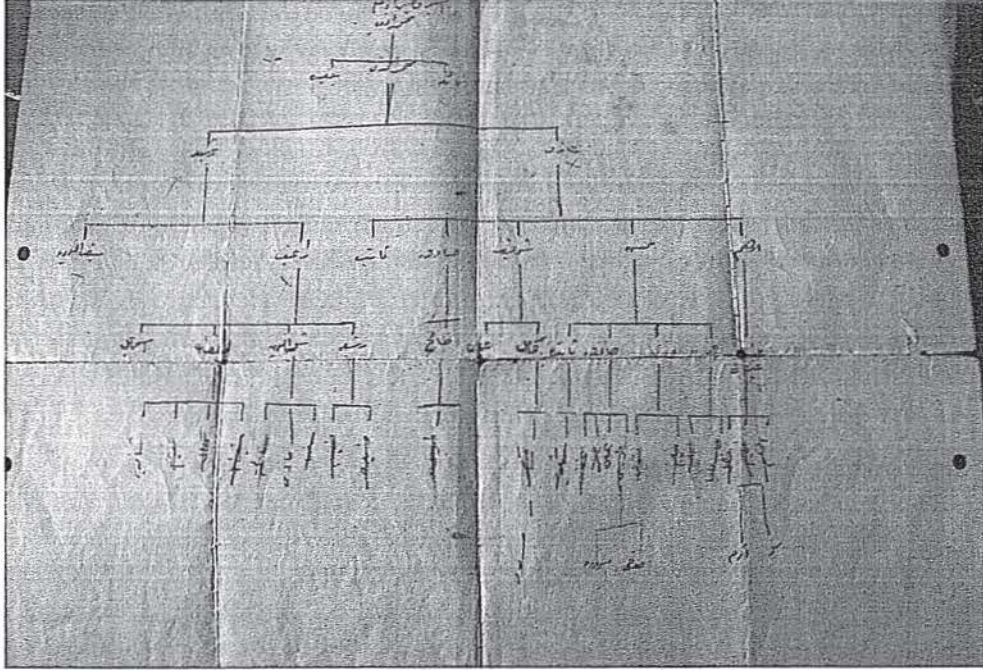
Kadızâde'nin 23 ciltlik el yazma kitapları, Ziyaettin Mutaf'ın (Resim 4) dedesinin kardeşi Ali Galip Bey'in 1958'de vefat etmesinden sonra, Erzurum Vakıflar Bölge Müdürlüğü'ne teslim edilmiş. Bir müddet sonra da yine ailenin muvafakat vermesiyle kitaplar Atatürk Üniversitesi'ne devredilmiş. Ziyaettin Mutaf'ın ifade ettiğine göre bazı kitaplar da üniversiteden Süleymaniye Kütüphanesine gönderilmiş.

Kadızâde'nin Mezarı

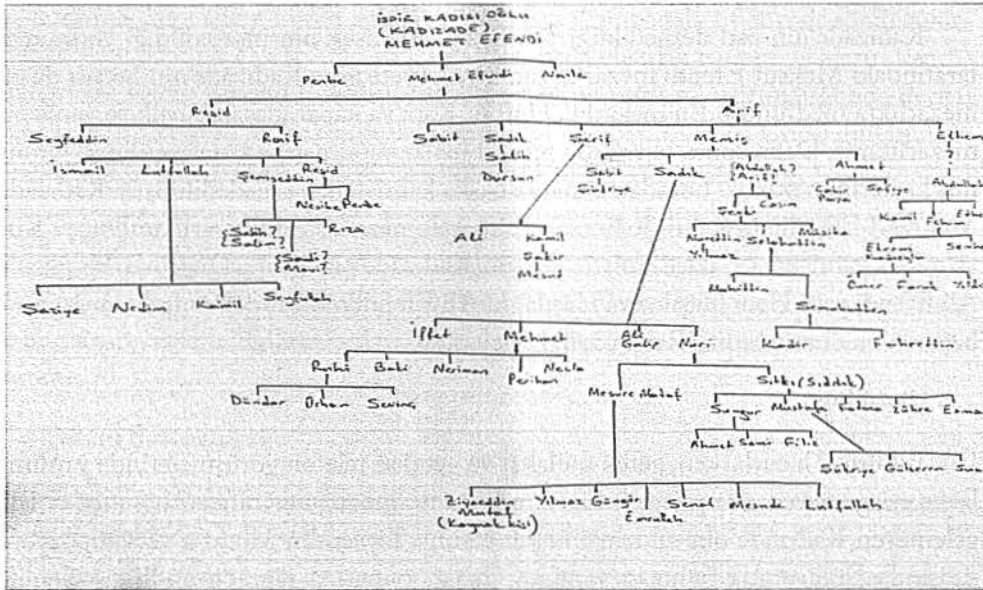
Kadızâde'nin asıl defnedildiği yer, Erzurum Lisesi'nin inşa edildiği yerin arka tarafındaki Maksut Efendi mezarlığıdır. Bir rivâyete göre Kadızâde'nin hocası da bu mezarlıkta medfundur. Bu mezarlık, Harput Kapı'ya kadar ulaşan büyük ve geniş bir mezarlıktır. Daha sonra buralarda resmî binalar yapılmasına karar verilince, tanınmış kişilerin mezarları buradan alınarak başka kabristanlara nakledilmiştir. Kadızâde Mehmed Efendi'nin kabri de buradan alınarak mezar taşlarıyla birlikte Duççu Köyü'ndeki kabristana nakledilmiştir. Bugün Kadızâde'nin kabri, Duççu'da Haşiiizade Ali Efendi yani Hacı Haşıl veya Haşiloğlu Ali Efendi'nin kabristanının hemen yanbaşında bulunmaktadır. (Resim 5, 6)

Teşekkür

Bildirimi hazırlarken, gerek mülakat ve gerekse telefon görüşmelerinde yardımlarını esirgemeyen, sempozyuma katılmak istemesine rağmen rahatsızlığından dolayı gelemeyen Kadızâde'nin sekizinci kuşak torunu Ziyaeddin Mutaf'a ve sempozyum sırasında Erzurum'da bulunan ve yine rahatsız olmasına rağmen bu bilgi şölenine katılan Kadızâde'nin yine sekizinci kuşak torunu ve Z. Mutaf'ın kardeşi Yılmaz Mutaf'a (Resim 4) teşekkür ediyorum.

Resim 1: Kadızâde'nin aile şeceresinin orijinal ve geliştirilmemiş hali

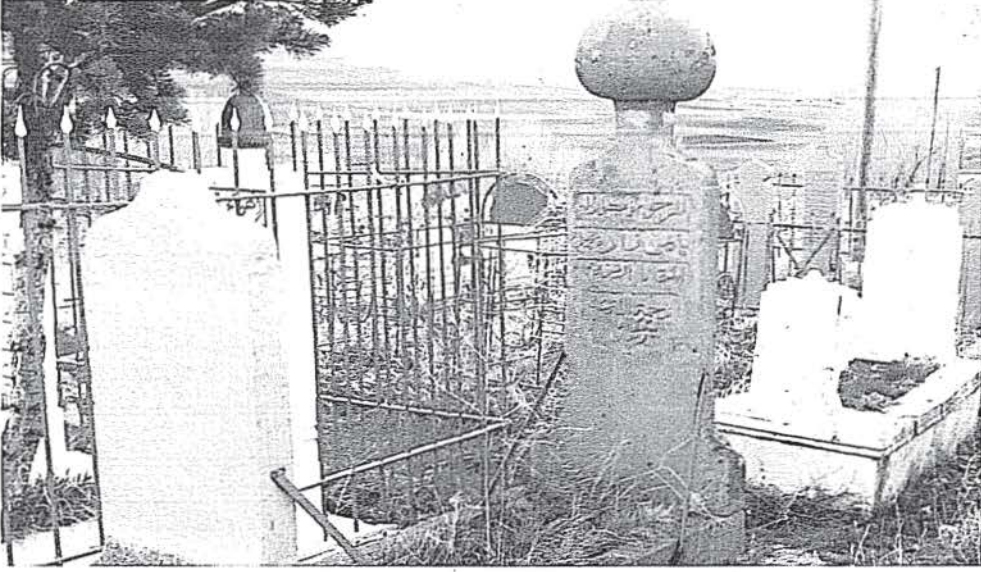
Resim 2: Şecerenin Ziyaettin Mutaf'ın bilgileriyle geliştirilmiş hali

Resim 3: Kadızâde'nin torunlarından Ali Galip Bey

Resim 4: Kadızâde'nin 8. kuşak torunlarından Ziyaettin Mutaf ve Yılmaz Mutaf

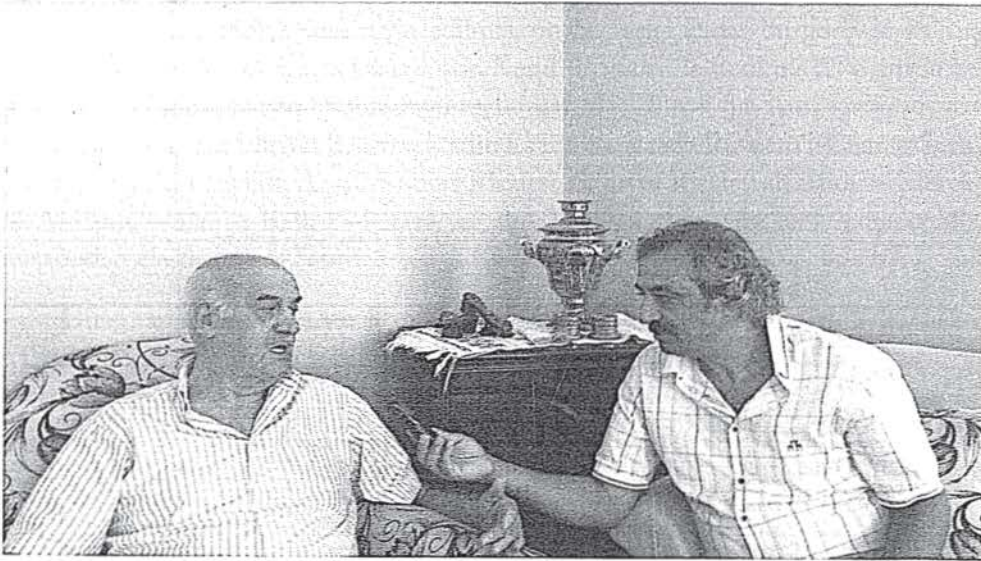
Resim 5: Kadızâde'nin Duççu (Tuzcu) Köyü Mahallesi'ndeki mezarı

Resim 6: Kadızâde'nin mezar taşındaki kitabe

Resim 7: Kadızâde'nin torunlarından Mehmet Bey

Resim 8: Kadızâde'nin torunlarından Ziyaettin Mutaf'la
Prof. Dr. H. Ömer Özden'in yaptığı röportaj